

КОЛОМІЄЦЬ

УДК 338.439.02

Христина Миколаївна
Kolomi.Kristina@gmail.comаспірант, Вінницький
національний аграрний
університетВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИDOMESTIC PRACTICE AND EXTERNAL EXPERIENCE FOR FOOD
SECURITY PROFESSIONAL

У статті розглядається вітчизняна практика і зарубіжний досвід забезпечення продовольчої безпеки в сучасних умовах. Представлені заходи, що приймаються міжнародними організаціями, ЄС, США, Японією, Німеччиною. Аналізується світовий рейтинг країн за рівнем забезпечення національної продовольчої безпеки.

В статье рассматривается отечественная практика и зарубежный опыт обеспечения продовольственной безопасности в современных условиях.

Представлены меры, принимаемые международными организациями, ЕС, США, Японией, Германией. Анализируется мировой рейтинг стран по уровню обеспечения национальной продовольственной безопасности.

The article deals with national practice and international experience of food security in modern conditions. These measures are taken by international organizations, the EU, USA, Japan, Germany. The global ranking of countries in terms of ensuring national food security is analyzed.

Ключові слова: продовольча безпека, зарубіжний досвід, державна підтримка, продовольча політика, індекс продовольчої безпеки

Ключевые слова: продовольственная безопасность, зарубежный опыт, государственная поддержка, продовольственная политика, индекс продовольственной безопасности

Keywords: food security, foreign experience, state support, food policy, food security index

ВСТУП

Проблема продовольчої безпеки багатоаспектна і відображає об'єктивно існуючу багатофункціональність самого сільського господарства. Якщо в Україні та інших країнах СНД вона зводиться, переважно, до завдань досягнення продовольчої незалежності, імпорто-заміщення, забезпечення економічної та фізичної доступності продовольчих товарів для всіх верств населення, то в більш розвинених державах Західної Європи її акцент зміщений, перш за все, в сторону екологічної безпеки продуктів харчування, захисту прав споживачів і збереження навколишнього природного середовища. Досвід країн Європейського союзу, які пройшли довгий і важкий шлях набуття власної продовольчої безпеки, виключно важливий для України та інших держав Співдружності, які в подальшому розвитку, безумовно, зіткнуться з аналогічними проблемами.

Уже сьогодні передовий зарубіжний досвід країн Євросоюзу і світу, привертає пильну увагу вчених і практиків нашої країни і активно використовується для вирішення актуальних завдань, що стоять перед вітчизняним сільським господарством в умовах стрімко зростаючої відкритості української економіки, активно йдуть процесів глобалізації та регіональної інтеграції. Питанням забезпечення продовольчої безпеки приділяли значну увагу у своїх працях О. Зеленська, С. Кваша, Б. Пасхавер, Л. Батюк, В. Олійник, М. Лисак, В. Немченко, Ю. Білик, С. Майстро, М. Хорунжий, О. Чернелівська. У даній статті поставлено за мету дослідити

спектр напрямків забезпечення продовольчої безпеки України за допомогою досвіду зарубіжних країн та можливість їх адаптування до національних умов.

МЕТА РОБОТИ полягає в аналізі теоретичних і практичних аспектів зарубіжного досвіду у вирішенні продовольчої проблеми та залучення отриманого досвіду для вирішення цієї проблеми в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти. У процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення та формулювання висновків); монографічний (при дослідженні теоретичних методик управління); економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, порівняльний та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поняття продовольчої безпеки неоднозначне і багатофункціональне. Абстрагуючись від різних підходів відмітимо, що воно акумулює в собі здатність забезпечити людині доступність необхідних якісних продовольчих ресурсів з метою нормального функціонування її організму.

Продовольча безпека визначається двома складовими – економічною і фізичною доступністю. Доступність продовольства реалізується через можливість його придбання з врахуванням купівельної спроможності, ціни та його наявності у відповідній кількості та

необхідної якості.

Незважаючи на суттєвий прогрес, досягнутий людством в області підвищенні добробуту, бідність і в XXI ст. залишається глобальною проблемою. Із понад 6 млрд. людей, які населяють планету, 2,8 млрд. (47%) живуть менше, ніж на 2 дол. в день, а більше 1,2 млрд. (20%) – менше, ніж на 1 дол. у день. Саме цим визначається низька купівельна спроможність населення, а, відповідно, і проблема голоду. Вирішення проблеми голоду залишається одним з ключових викликів XXI ст. [3, с. 4].

У розвинутих країнах проблема забезпечення продовольчої безпеки вирішується державою на загальнонаціональному рівні. В Україні у ході реформування системи господарювання було реконструйовано державний механізм забезпечення населення продуктами харчування, а єдиної ринкової концепції вирішення цього питання поки не існує. Більше того, наша країна постала перед проблемою недостатності харчування.

Беручи до уваги кризу в Україні у зв'язку з агресією РФ, нестійкою економічною та валютною ситуацією значна частина населення не має змоги купувати необхідну кількість продуктів харчування для забезпечення активного і здорового життя, а деякі можуть споживати лише дешеві продукти, не отримуючи необхідну кількість калорій. Тому доцільно розглянути, яким чином вирішують дану проблему в окремих розвинутих країнах світу, з метою адаптації позитивного досвіду та шляхів із забезпечення продовольчої безпеки у нашій країні [1, с. 35].

Перш за все, слід приділити увагу глобальному індексу продовольчої безпеки (The Global Food Security Index 2016), розробленим компанією Economist Intelligence Unit за фінансової підтримки компанії Du Pont, який складається з 2012 р. [6]. Рейтинг індексу являє собою шкалу від 0 до 100, де 100 повна безпека (таблиця 1).

Таблиця 1

Індекс продовольчої безпеки країн світу в 2016 р. [складено за джерелом [6]]

Рейтинг	Країна	Індекс	Рейтинг	Країна	Індекс
1	США	89,0	50	Болгарія	61,0
2	Сінгапур	88,2		...	
3	Ірландія	85,4	54	Перу	58,6
4	Австрія	85,1	55	Йорданія	58,5
5	Нідерланди	85,0	56	Домінікана	56,8
6	Швейцарія	84,4	56	Казахстан	56,8
7	Канада	84,2	58	Азарбайджан	56,6
8	Германія	83,9	59	Україна	56,1
9	Франція	83,8	60	Єкватор	56,0
9	Норвегія	83,8		...	
9	Австралія	83,8	100	Буркіна Фасо	33,6
	...		101	Того	33,4
42	Китай	64,2	102	Замбія	32,9
43	Росія	63,8	103	Мозамбік	32,6
44	Білорусь	63,5	104	Гаїті	31,1
45	Румунія	63,3	105	ДР Конго	30,1
46	Ботсвана	63,1	106	Сьера-Леоне	29,0
47	Египет	61,8	107	Мадагаскар	28,8
48	Венесуела	61,7	108	Чад	27,9
49	Сербія	61,5	109	Бурунді	25,1

Індекс вимірює політику держав і ефективність роботи їх установ в сфері продовольчої безпеки. У дослідженні представлений аналіз трьох основних груп показників продовольчої безпеки країн світу: рівень доступності та споживання продуктів живлення; наявність і достатність продуктів харчування; рівень якості та безпеки продуктів харчування. Зазначені категорії включають різних показників, значення яких вимірюються протягом дворічного періоду.

Виходячи із зазначених критеріїв, в світовому рейтингу країн за рівнем забезпечення національної продовольчої безпеки, опублікованому в 2016 р., лідирують, як і слід було очікувати, США і західно-європейські держави, включаючи Німеччину, яка знаходиться на 8-му місці. Україна в цьому списку посідає 59-ту позицію, а Росія – 43-ту позицію [5].

Німеччину з повною підставою називають локомотивом європейської інтеграції, і в цій якості вона активно і послідовно бере участь у розробці та реалізації Єдиної сільськогосподарської політики країн Євро-союзу, однією з ключових цілей якої проголошено забезпечення продовольчої безпеки на всіх загальноєвропейському просторі.

Основний акцент проблеми продовольчої безпеки в більшості європейських країн, у тому числі Німеччини, як вже було відзначено, все більше переноситься в даний час на завдання захисту прав споживачів, забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування, збереження навколишнього природного середовища. З цією метою Федеральне міністерство продовольства, сільського господарства і захисту прав споживачів Німеччини (BMELV) активно співпрацює з Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН (FAO), Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) та заснованими ними спеціальними органами, такими, наприклад, як Кодекс Аліментаріус (Продовольчий кодекс FAO), де співко-бітники більше 170 держав, а також Європейської комісії в якості представника ЄС, працюють в 30 різних комітетах над підготовкою стандартів, керівних принципів і кодексів галузевої практики з питань якості та безпеки харчових продуктів. Слід зауважити, що розроблювані тут стандарти не є імперативними нормами національних законодавств, а використовуються у вигляді рекомендацій для держав, членів організації Кодекс Аліментаріус [4].

Всередині країни Міністерство очолює і координує всю роботу, пов'язану із забезпеченням національної продовольчої безпеки. Наукову діяльність у цій сфері здійснює Федеральний інститут оцінки ризиків (BfR) і чотири інших дослідних інституту.

Як на рівні ЄС, так і в самій Німеччині законодавчо закріплені три головні цілі продовольчого права:

- 1) захист здоров'я (продажу підлягають тільки безпечні харчові продукти);
- 2) захист споживачів від обману;
- 3) належне інформування громадськості.

Всі відповідні правові норми (продовольче законодавство Німеччини включає понад 200 постанов, законів і рішень) підпорядковані досягненню зазначених цілей. Крім того, як у всьому Європейському союзі, так і в кожній країні-учасниці діють так звані «сім основних принципів забезпечення безпеки харчової продукції» [5].

Чітка система заходів підтримки сільського господарства є основною запорукою продовольчої безпеки в США. Головними напрямками забезпечення продовольчої безпеки США є:

– програма підтримки фермерів “Стабілізація доходів фермерів” (уряд витрачає 50% бюджетних аграрних асигнувань). Значні обсяги фінансових ресурсів спрямовані на закупівлю надлишків сільсько-господарської продукції з метою отримання закупівельних цін та гарантування дохідності виробникам;

– надання допомоги вразливим верствам населення (пенсіонерам, безробітним, безкоштовне харчування у школах). Запровадження продовольчих талонів на безкоштовне харчування (кожний 9 американець користується продовольчим талоном);

– створення системи якості, контролю та безпеки продуктів харчування, завданням яких є жорсткий нагляд за продуктами харчування, які імпортуються в США (15% продуктів харчування ввозять у США з інших країн);

– політика “продовольчої зброї”, суттю якої є ембарго на комерційний експорт продовольства в ті чи інші країни

Отже, агропромисловий комплекс США відноситься до стратегічних інтересів країн, а його продукція нарівні з атомною сировиною та оборонними технологіями складає стратегічний ресурс держави [1].

Жорстку протекціоністську політику в питаннях забезпечення продовольчої безпеки проводить Японія. Завдяки застосуванню сучасних аграрних технологій країна має найвищу врожайність сільгоспкультур – так, на початку нинішнього століття за врожайністю зернових Японія випереджає сільськогосподарські країни, а саме: США – в 1,3 рази, Канаду – майже в 2 рази, Україну та Росію – майже в 6 разів [1]. У цій країні існує політика обмеження на ввіз продовольства (через встановлення високих імпорتنних бар'єрів) тих продуктів, імпорту яких може конкурувати із внутрішнім виробництвом. Наприклад, майже повністю заборонено імпорту рису (незважаючи на те що держава закуповує його на внутрішньому ринку за цінами, значно вищими за світові). Основними напрямками регулювання продовольчої безпеки в країні є державне регулювання цін, зовнішньоторговельне регулювання, регулювання продовольчого ринку, а також структурні програми [2].

Метою продовольчої політики ЄС є досягнення високих стандартів безпеки продовольства, захист і підвищення рівня охорони здоров'я споживачів, захист довкілля. Так, Європейська комісія розробила документ щодо продовольчої політики спільноти – Білу книгу про продовольчу безпеку. Цей документ передбачає низку заходів для поліпшення нинішньої системи й забезпечення повного контролю за оборотом продовольства. Одним із основних механізмів забезпечення продовольчої безпеки ЄС є фінансова підтримка фермерів. Що стосується ситуації в Росії, то за розрахунками експертів, країна за рахунок власного виробництва забезпечує населення лише на 75% (за даними ООН даний показник є близьким до мінімального значення). Це свідчить про те, що власного сільськогосподарського виробництва для забезпечення населення необхідно кількістю продукції недостатньо. Тому для Росії збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва набуває все більшої актуальності.

ВИСНОВКИ

Беручи до уваги досвід зарубіжних країн, доцільно здійснити державне регулювання продовольчої безпеки в Україні, де з початку 1990-х рр. реалізовувалась американська модель розвитку продовольчого ринку. Проте лібералізація цін на практиці призвела до порушення міжгалузевих і внутрішньогосподарських пропорцій, зростання цін на продукцію та падіння купівельної спроможності населення.

Продумане використання світового досвіду, надасть змогу нашій державі раціонально управляти аграрним сектором і забезпечувати продовольчу безпеку держави.

Список використаних джерел

1. Брик А.О. Продовольча безпека України та зарубіжних країн у контексті посилення продовольчої кризи / А.О. Брик // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. – 2014. – Вип. 46. – С. 33-37. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2014_46_8
2. Вараксіна О.В. Світовий досвід державної політики продовольчого забезпечення / О.В. Вараксіна // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер.: Економічні науки. – 2013. – № 4. – С. 118-124. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpush_2013_4_20
3. Липчук В.В. Сучасні виклики продовольчої безпеки / В.В. Липчук // Сучасні виклики продовольчої безпеки: матеріали круглого столу (19 травня 2015 року). – Львівський НАУ. – Львів, 2015. – 77 с.
4. Продовольственная и сельскохозяйственная организация ООН (ФАО): официальный сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fao.org>
5. Терёшкина А.В. Зарубежный опыт обеспечения продовольственной безопасности / А.В. Терёшкина // Nauka-rastudent.ru. – 2016. – No. 03 (027) [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – URL: <http://nauka-rastudent.ru/27/3252/>
6. The Global Food Security Index: официальный сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://foodsecurityindex.eiu.com>.